

Katharina Springer
Georg Lexer

ZA AVSTRIJO, PROTI HITLERJU

Družina **Lexer** in
katoliški upor na Koroškem

Mohorjeva
Celovec

Katharina Springer / Georg Lexer

Za Avstrijo – proti Hitlerju!

Posvetilo

Knjigo posvečam svoji ženi Andrei, svojima otrokoma Georgu in Gini, sestrama Beatrix in Renati (†), pa tudi njihovim otrokom in vnukom.

Katharina Springer / Georg Lexer

Za Avstrijo – proti Hitlerju!

Družina Lexer
in katoliški odpor na Koroškem

Iz nemščine prevedli
Ana Grmek in Nataša Hrovat

Mohorjeva
Celovec

Naslov izvirnika: Katharina Springer / Georg Lexer:
Innegen. Leben und Tod im katholischen Widerstand
© 2023 Hermagoras Verlag / Mohorjeva založba,
Klagenfurt/Celovec – Ljubljana/Laibach – Wien/Dunaj 2023

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.112.2(436)-312.6

SPRINGER, Katharina, 1975–

Za Avstrijo – proti Hitlerju! : družina Lexer in katoliški odpor
na Koroškem / Katharina Springer, Georg Lexer ; iz nemščine prevedli
Ana Grmek in Nataša Hrovat. – Celovec : Mohorjeva družba, 2026

Prevod dela: Innegen

ISBN 978-3-7086-1401-4

COBISS.SI-ID 268605699

Katharina Springer / Georg Lexer

ZA AVSTRIJO – PROTI HITLERJU!

Družina Lexer in katoliški odpor na Koroškem

Iz nemščine prevedli: Ana Grmek in Nataša Hrovat

Jezikovno pregledala: Apolonija Kališnik

Uredil: Hanzi Filipič

Prelom: Matej Nemec

Oblikovanje ovitka: ilab crossmedia

Slika na naslovnici: Brandy Brandstätter

© Mohorjeva založba, Celovec–Ljubljana–Dunaj, 2026

Založila, izdala in tiskala: Mohorjeva družba v Celovcu, 2026

Za družbo: Karl Hren

Naklada: 400 izvodov

Cena: 28,90 EUR

ISBN 978-3-7086-1401-4

 Bundesministerium
Bildung, Wissenschaft
und Forschung

Predgovor dr. Georga Lexerja

*»Včasih je sreča tisto, česar sploh nimamo za srečo.
Marsikaj lahko v pravi luči presodimo
in si razložimo šele pozneje.«
(Dr. Georg Lexer, 1922–2011)*

V Lesni dolini (Lesachtal) mi je zimski dan, kakršnih je bilo pred njim že mnogo, spremenil življenje. Dan je bil spokojen, brez snežnih ploh in neurij. Prebivalci visokogorske doline niso bili odrezani od sveta, kot že tolikokrat poprej. Z veseljem so se pripravljali na pustni čas, na to prijazno februarско popoldne, ko se je sneg že začel taliti. Tistega četrtega sem malodane prestopil prag smrti in se od zgoraj zazrl na svet svojih prednikov. Verjemite mi, zgodilo se je natanko tako.

21. februarja 2019 sem v svojem avtomobilu zgrmel sto petdeset metrov v globino. Po tem vratolomnem padcu so me intervjuvali novinarji televizije in časopisov, ker je bilo nekaj tako izrednega, da more človek brez poškodb preživeti tak dogodek.

Takoj za avtomobilsko delavnico v kraju St. Lorenzen se začne pobočje, ki se tako rekoč navpično prelomi sto petdeset metrov navzdol do reke Zilje. Pri vzratni vožnji za trenutek nisem bil pozoren in že sem izgubil tla pod nogami. Avto se je najprej nekajkrat zasukal bočno, se kot po čudežu izognil nekaj osamljenim drevesom, ki rastejo na brežini, se spet nagnil, nato pa se še večkrat prekucnil po dolžini. Na koncu se je silovito zapičil v tla in z zadnjim delom naprej obstal v približno meter visokem nanosu snega ob reki.

Zračne blazine so se sprožile že med prvimi metri, nato pa kot plastične vrečke lebdele okoli mene, zdaj zgoraj zdaj spodaj. Med padcem sem bil ves čas povsem pri zavesti, z eno roko sem se trdno oklepal volana z drugo ročne zavorre. Poleg tega sem eno nogo zagozdil med pedal zavore in sklopko. Z glavo sem se z vso silo oprl ob naslonjalo, videl sem že preveč poškodovancev, ki so končali na invalidskem vozičku. Moral sem zaščititi glavo! Bil sem povsem priseben in ni se mi zgodilo, da bi se mi pred očmi, kot to tolikokrat opisujejo, prav po filmsko odvrtelo življenje. Trajalo je nekaj sekund, morda minut, da se je končalo gromenje in sukanje, da je potihnilo treskanje kamenja in lomljenje vej. V meni je bilo vse mirno, kot nekdaj v operacijski dvorani, kjer sem bil vse bolj umirjen in skoncentriran, bolj ko so se stvari zapletale. Že kot otrok sem se potegnil vase, ko so okoliščine postajale napete. V družini s petimi otroki, ki so pozneje vsi sledili očetu v zdravniški poklic, to ni bilo redko.

Sedel sem v vakuumu svoje letalne kapsule. Ob silovitem ječanju in pokanju kovine se je vozilo še zadnjič prekucnilo na voznikovo stran. Izgubil sem občutek za prostor. Ko sem odprl oči, sem pred sabo uzrl le belino razpokane šipe, ki pa se še ni zdrobila. Previdno sem stresel volan, da bi se prepričal, da res ne bom zdrsnil še globlje. Zdelo se je, da je avto trdno na mestu, zato sem izpustil krmilo in se skušal splaziti na sovoznikovo stran. Z močno silo mi je uspelo odpreti sovoznikova vrata in se izvleči. Šele zunaj sem dojel, kako globoko se je zdaj že izmaličeni avto zadrł v tla. Zadnje klopi tako rekoč ni bilo več, ker se je kovina stisnila skupaj. Tudi sprednji del mojega terenca je bil nerazpoznaven. Nedotaknjena je ostala samo vozniška kabina.

Slišal sem, kako k meni jadrno tečeta delavec iz avtomobilske delavnice in njegov veliki ovčarski pes. Oba sta se zadričala po strmem pobočju in zadihana hitela do vozila.

Zaklical sem jima, da sem nepoškodovan, nato pa začutil rahel pritisk v čevlju. Nekaj se mi je očitno le pripetilo, vseeno pa sem lahko brez pomoči vzravnano stal pred razbitino. Takoj sem poklical ženo, sina in hčerko, in jim sporočil, da sem nepoškodovan.

Nato so se odvili prizori, kakršne sem poznal samo iz akcijskih filmov: pilot helikopterja se je kot v orjaškem kačjem pastirju spustil nad vodno gladino, nato pa se mi z osupljivo natančnostjo previdno približal tik ob okoliških drevesih. Bobnenje mi je paralo ušesa, rotorji so v ozki soteski vrtnčili zrak. Z rokami sem si zakril obraz in se nekoliko odmaknjen skril za avtomobilsko razbitino, še vedno ne povsem prepričan, da me ne more pokopati pod sabo. Pilot je pristal na produ, iz helikopterja je skočil reševalni zdravnik. Sijoč me je potrepljal po rami in mi povedal, kako vesel je, da ne bo imel dela z mano, pa tudi, da je bil nekoč pri meni na obvezni praksi. Vse to je v tistem trenutku splavalo mimo mene. Povsem nepoškodovanega so me posadili v helikopter. Še vrtelo se mi ni, samo srce mi je razbijalo v prsih. Čutil sem ga kljub sunkom zraka, ki jih je v nas butal rotor. Še je bilo. Še sem bil živ.

Dvignili smo se navpično navzgor iz temne soteske. Bolj ko smo se vzpenjali, svetleje je bilo. Sonce se je lesketalo na snežni odeji, helikopter pa je poletel naprej in zakrožil. Pot nas je vodila nad deželo mojih prednikov: preko hiše mojega starega očeta, stričeve hiše in preko vasi, s katero povezujem veliko lepih spominov na očeta. Sredi nenehnih piskov in glasnega piskanja motorjev sem postal znova ves tih.

Opazoval sem stare lesene kmetije, ozko cesto, ki se je v ovinkih vila do domačij, in se zavedel, da še nisem povedal zgodbe njenih prebivalcev in da se bodo za vedno izgubile. Bil sem v stanju šoka, a moje misli so bile jasne, kot le redko v mojem življenju. V tem trenutku sem, lebdeč med zemljo

in nebom, spoznal, da moram, dokler še lahko, povedati zgodbo svojega očeta in deda.

Visoko nad poznanimi hribi sem se zavestno odločil, da bom končno napisal zgodbo svojih prednikov, jih počastil in se učil od njih. Zgodbo teh posebnih ljudi, ki so bili zgled za moč, voljo, vero in čast. Prišel je čas za nekaj, čemur na Koroškem pravimo *innegen*, odpraviti sem se moral na pot v svojo notranjost.

»Potovanje navznoter je neskončno,
tisto navzven končno.«
(Dr. Georg Lexer, avtor)

S trebuhom za kruhom

(Stabentheim v Lesni dolini, 1905)

Po jarku, ki so ga izdolbli v snežni nanos, so gazili proti vasi. Na prisojni strani doline je snežna odeja merila meter in pol. Veliko jih je bilo. Glave starejših so se enakomerno zibale nad linijo snega in vedno znova za kratek hip izginile v belini. Glave so jim ščitile volnene kape, polsteni klobuki ali volneni šali. Mlajši so molče hodili skozi sneženi predor, zbrano stopali in tehtali, ali naj posnemajo korake starejšega brata ali velike sestre, da jih bodo dohajali, ali naj raje poiščejo svoj ritem. Slišali so zvonjenje cerkvenih zvonov, kmalu bodo prispeli. Pred njimi so se prikazale domače hiše, ki so se na sončni strani doline stiskale druga k drugi. Marsikatero okno je bilo zaledenelo. Ponekod so zarošena okna črnih kuhinj napovedovala, da domače ob vrnitvi iz cerkve čaka obed. Ali bo obilnejši od njihovega, ne bi mogli reči. Ko so verniki stopili v vas, je zadišalo po suhih hruškah in masti. V gostilni poleg cerkve so žvenketali krožniki in kozarci, vonj po tobaku za pipe se je mešal z vonjem po prekajenem mesu.

Znanilci božiča, je mimogrede pomisli Georg, nato pa se je osredotočil na stopala, kajti čevlji na vezalke so ga tiščali

Družina Josefa Lexerja v Stabentheinu leta 1898

v prste. Nosil je stare usnjene čevlje najstarejšega brata, za katerim sta jih pred njim nosila še dva starejša brata. Ni se spomnil, da bi kdaj imel oblačilo, ki ga ne bi zakrpanega in ponošenega podedoval od sorojencev.

Otroci so pozdravljali na desno, kimali na levo. Fantje glasneje od deklet, ki so pogled plaho upirala v tla, ko so se vzpenjala po cerkvenih stopnicah. Kadilo je zamegljevalo pogled na oltar, okrašen s smrekovimi in brinovimi vejami. Ni še napočil advent, ta krasni čas je bil še pred njimi. Oče je otrokom pomignil, naj sedejo v isto klop kot po navadi. Sam je obstal za zadnjo vrsto, klobuk prijel za krajce in ga držal pred trebuhom kot ščit.

Sapa je risala oblačke v hladni cerkvi. S šepetom mladine se je mešalo tiho mrmranje starejših. V teh klopeh je pred

njimi sedelo že več rodov, le redko so bile tople. Ministrirali so sošolci mlajših fantov, čez obraz enega od ministrantov je hušknil nabrit nasmešek. V prezbiterij je vstopil duhovnik. Njegov talar je glasno podrsaval po obrabljenih marmornih tleh. To je bil znak, naj umolknejo in vstanejo.

Josef je sedel tik pod pisanim oknom. Najstarejši sin je bil leta 1905 tik pred poroko, edini med njimi je že dočakal polnoletnost. Nekega dne bo podedoval kmetijo. Georgov dve leti starejši brat se je imenoval Anton. Leto za Antonom se jim je pridružil Andreas. Tako kot trije bratje pred njim, se je tudi Georg rodil v izbi ob pomoči babice. Na svet je privekal mrzlega novembrskega dne leta 1888. V naslednjih osmih letih je mati rodila še štiri otroke. Anna je bila prvo dekletce v družini. Karolina, Johann in Theresa so bili sicer še majhni, a ne premajhni, da ne bi ostalih vsako nedeljo spremili k maši. Prebivalci doline so bili le izjemoma oproščeni nedeljskega bogoslužja. Posedli so se po spolu in starosti, tako kot vsak dan za domačo mizo. Veliko jih je bilo, v sobah so se vedno stiskali. Delili so si slamnjače, ob sobotah vodo za kopel, delili so si oblačila in živež, na to jih je venomer opominjala mati. Kljub tesni bližini je v hiši, ki je bila vpeta v strmo pobočje, da se je zdelo, kot da se je mora trdno držati, da ne strmoglavi v dolino, primanjkovalo topline. Bruna je pobelilo sonce, macesnove skodle so škripale pod težo snega. Oče je bil vesel tega doma, kajti videl je, kako je hišo njegovih staršev, ki je stala v bližnji soteski, odnesla voda, ko se je spomladi topil sneg. Mlinarji so tako ostali brez strehe nad glavo in brez vsakdanjega kruha. Po tistem se je moral znajti drugače, se iz mlinarja preleviti v kmeta brez svojega grunta in znanja, ki bi mu ga predal prejšnji rod.

Nekaj samoumevnega je bilo, da se starše spoštuje, očeta in matere niso vikali le v Georgovi hiši. Očeta so spoštovali

vsi vaščani, z gosto črno brado in gostimi lasmi se je zdel strog. Oči je imel posajene globoko v temnih jamicah. Tako on kot mati sta bila nizke, čokate rasti, njuno polt je poleti obarvalo sonce. Kljub trdim potezam nista bila stroga ali okrutna kot številni sosed. Georg je pogosto tekal okrog vesel in svoboden kot ptiček na veji. V gozdu so z brati gradili skrivališča, skrival se je s sestrami, se za šalo ruval z njimi in se spomladi po strmem pobočju kotalil čez žafran. Plezal je po drevesih in opazoval ribe v ledenomrzlem potoku. Zgodnjo mladost je preživel zunaj, od padcev opraskanih kolen, žilav in živahen. Georg je že v rosnih letih zimo preživel med hišo in hlevom. V tistih pičlih nekaj urah dnevne svetlobe so se preganjali po dvorišču. Dečki so se vedno igrali glasno, veselo in telesno. Skupaj so lulali in pljuvali, z najvišjega trama skakali v seno, preganjali kokoši in se skrivaj igrali z ognjem. Kar ni padlo na pamet enemu, je ušpičil drugi. Ob večerih so se igrali v veliki kuhinji, čepe na tleh, z živalcami in figuricami, ki so jih sami izrezljali iz lesa. Mati, ki je v kuhinji predla ali pletla, jim ni dovolila, da bi divjali, kričali ali dražili sestre. Georg v otroštvu ni bil nikdar sam, vedno je imel družbo, vedno je bil v tesnem stiku s sestrami in brati. Ni se videl ločeno od drugih, tudi v šoli so fantje namreč sedeli skupaj, pogosto so jih celo zamenjali. Držali so skupaj, a napočil je dan, ko so se morali ločiti. Starejši sinovi so dopolnili starost, ko so se morali odločiti, ali bodo ostali na kmetiji in se kot hlapci udinjali najstarejšemu bratu, ali pa se bodo odpravili v svet. Drug za drugim so zapustili varno zavetje družine. Vse, kar so poznali, so pustili za seboj, vabili so jih kraji za gorami.

Georg se je zavedal, da ne bo več dolgo sedel za veliko leseno mizo z drugimi in zajemal kaše iz iste sklede, temveč bo moral od hiše tako kot Anton, morda za gozdnega delavca. Njegov brat je bil močan mož, ki je kmalu nato

šel čez gore k Italijanom. Pa bi pred nekaj leti skoraj umrl, tako je bil šibak in rahitičen. Mati ga je poskušala okrepiti z brusničnim kompotom in zelišči. Spominjal je na jesensko mačico, za katero bolj slabo kaže, da bo preživela. Nikogar ne čudi, če pogine, tako je pač v naravi. Močnejši preživijo, šibkejši se morajo posloviti. Tako je v krajih, kjer ni nič podarjeno. Prebivalci doline, kjer je treba živino vsak dan po strmih poteh gnati na pašo, morajo biti krepki in prispevati svoj delež. Kosili so tudi najvišje travnike na planinah, ki so bili tako rekoč navpični. Seno so posušili v kopicah, nato pa ga pospravili na svisli. Od tam so ga pozimi s sanmi spravili v dolino. Pri tem nevarnem opravilu je umrlo nemalo prebivalcev Lesne doline.

Vsak človek je imel svojo nalogo in vsaka žival je bila dragocena, če je za preživetje potrebovala malo. Pozimi živine pogosto niso krmili s senom in slamo, temveč pretežno z bukovim in jesenovim listjem. Konj je pri težkem delu prišel zelo prav, a niso imeli vsi dovolj krme, da bi si ga lahko privoščili. Vsaka svinja je bila zagotovilo, da bodo preživeli mrzle mesece, vsaka ovca je dala volno in s tem toploto. Ob žetvi so pobrali vsako zrno, uporabili vsako bilko. Georg je komaj shodil, že so mu dodelili delo. Takrat ga je opazil tudi oče. Prej je bil še majhen otrok, v tistem neusmiljenem svetu komajda vreden pozornosti. Mati ga je morala previjati, umivati, dojiti, zaradi njega ni mogla postoriti vsega po hiši.

Georg ni poznal drugačnega življenja, ni poznal zapravljanja. Nič se ni smelo zavreči, vse so zaužili, uporabili in cenili. V otroštvu je doživel slabe letine in suše. Pičlo žito je bilo treba smotrno razdeliti, otroci so bili pogosto lačni, po nekaj grižljajih je žlica v veliki skledi sredi mize zajemala v prazno. Žlice so nato obrisali s predpasnikom in zatakneli za usnjeni trak pod mizo. Mati je videla, da otroci niso siti,

zato se je obroku sama pogosto odpovedala, le med kuhanjem je pokušala. Največkrat je bilo to dovolj, da se je nasitila. Velika družina je živela od kaše, prežganke in korenovk z ograjenega vrtička. Poleti so nabirali gobe in jagodičje in tako malce popestrili enolično prehrano. Marsikaj so vložili in shranili v kozarcih v kamri. Tam so hranili tudi kruh, ki so ga zavili v prt, da ni splesnel. Včasih je mati kruh rezala bolj na debelo, včasih pa tudi tako na tanko, da se je videlo skozenj. Oves, pšenica in rž so dobro uspevali, toda hude zime in plazovi so na njive nanosili grušč, ki so ga morali pred setvijo mukoma odstraniti. Težko delo, toda starši so bili pred Gospodom ponižni, le redko so se pritoževali nad revščino, ki je niso zakrivili sami.

Mati se po rojstvu najmlajše ni več vsako nedeljo podala vzdolž potoka in nato navkreber do cerkve v Liesingu, ko pa je Anton tako oslabel, da mu je grozila smrt, se je spet vsak dan povzpela tja. V cerkvi je prižgala nešteto sveč in se naposled z bolehnim dečkom na vozu, ki so ga posodili sosede, odpravila na romanje k Materi Božji v Marijo v Logu. Vprego je vozil oče, med vožnjo je govoril še manj kot po navadi, le konja je ves čas priganjal. Na trgu pod veličastno romarsko cerkvijo je voz ustavil, z njega pomagal ženi in bolehnemu Antonu, ki se je komaj držal na nogah. Druge tri fante je z velikimi, zgaranimi rokami potiskal po dolgi cerkveni ladji proti pozlačenemu oltarju bazilike. Georg si je podobo za vse večne čase vtisnil v spomin: črni oltar z zlatimi angeli in Božjo Materjo, ovito v žametni plašč, ki v naročju drži drobcenega, napol golega Jezusa. Tako se je nekoč prikazala kmečkemu dekletu Heleni, je zabrundal oče. Mati je šla ta čas z bledičnim bolnikom na prepisni hodnik, ki je vodil v samostan, in je bil poln votivnih podob, ki so jih romarji prinesli Mariji v priprošnjo ali zahvalo za male čudeže. Antona je zavila v odeje in ovčjo kožo in nenehno

mrmrala predse. Rahlo se je zibala in rožni venec med njenimi prsti je nihal z njo.

Georg ni hotel, da Anton umre in pozimi leži na podstrešju. To je doletelo starca iz sosednje vasi, ki je umrl sredi zime. Njegovo truplo je ležalo na prepišnem podstrešju nad izbo. Hlapci so ga položili na pare in pokrili s platnom, in tam je ostal, dokler ni sneg skopnel in so se tla toliko odtajala, da so na pokopališču lahko izkopali jamo. Stari kmet je tako čez božične praznike zamrznjen ležal dve nadstropji nad živimi člani družine. Ti so ga obiskovali in ob njem prižigali kadilo in sveče. Pravzaprav sploh še ni odšel. Mogoče tudi Anton ne bi? Toda ne bi se več smejal in ne bi se več skupaj po strmem nabrežju opotekala do Zilje, da bi tam lovila žabe.

»Mama, prosim vas. Od vseh bratov imam Antona tanajraje. Ne sme ga kaj zadeti,« je rotil mater. »Bog bo poskrbel zanj, ponoči pa ga greje dobrotna Mati Božja,« ga je pomirila na vozu, ko so romali k Mariji v Logu.

Georg ne bi znal povedati, ali je obisk Marije v Logu bratu pomagal. Po več tednih ležanja na bolniški klopi pri peči je ozdravel in po tistem je moral veliko sedeti na soncu. Mati mu je nalagala vsemogoča ženska dela, na klopi pred hišo je moral na primer česati lan. Zato je bil nekaj časa obupan, a naposled je lahko spet z Georgom in drugimi tekal po pobeljenem hlevu in velikem lesenem skednju. Kako hvaležna je bila mati za njegovo ozdravljenje, se je pokazalo naslednjo pomlad, ko je Anton skokovito zrasel in Georga prerasel za skoraj glavo. Sama z Antonom je odromala na Svete Višarje, do koder je bilo sto kilometrov. Tam se je zahvalila, da ji ni umrl noben otrok, da so vsi odrasli. Na pokopališču je počivalo veliko majhnih otrok, ki so jih komaj utegnili krstiti ali pa so se že mrtvi rodili. Ko se je mati odpravila na tritedensko pot, je Georg z brati in

sestrami prvič ostal doma brez nje. Kljub pomladi je bila hiša nenavadno hladna. Pogrešal je zvoke in pesmice, ki si jih je popevala, ko je pomivala. Ko se je vrnila, jo je močno objel: »Mati, spet ste tukaj. Hvala, Gospod Bog.« Oče se je ob tem pretiranem izrazu naklonjenosti nakremžil. »Daj no mir. Saj jo boš še zmečkal.«

Šele nekaj tednov pred obiskom cerkve je mati iz velike skrinje v kašči prinesla stare bratove škornje, jih zloščila in natrla s kožo slanine. Do oktobra so vsi hodili bosi. Bosi so stopali po poljih, ki jih je prekrivala rosa in pozneje slana, na planine ali v šolo. Le v gozdu, pri delu z lesom, so fantje nosili gojzarje. Tisto jesen in zimo je Georg z očetom in brati pogosto hodil v hrib. Odpravili so se navsezgodaj, po tistem, ko so nakrmili krave in skidali gnoj, da so izkoristili dan. Če je bila pot dolga, so smeli sedeti na vozu. Največkrat pa konja niso imeli, ker so si ga morali izposoditi od soseda. Težke hlode so spravljali v dolino, tam, kjer se je dalo, so jih kotalili. Nato so jih s cepini in močnimi vrvmi vlačili po nasprotnem pobočju navkreber do makadamske ceste. Delo je bilo naporno, a so bili dobro uigrani. Bratje in oče so žagali in podirali drevesa, Georg pa je sekal veje z debel in lupil lubje. Zvečer je imel roke tako zamazane od drevesne smole, da jih ni mogel očistiti.

»Zna poprijeti za delo,« je mati rekla očetu nekega večera, ko so starejši v izbi ob peči trli orehe. Oče si je za mizo zamišljeno natlačil pipo. Z roko si je pogladil brado, cmokljaje vdihnil dim in zamrmral: »Doma se dela ne brani, tudi drugje se ga ne bo. Res je suhljat, ampak ravno rasel in žilav pob.«

Ko je duhovnik bral priprošnje, je Georg v naročje dvignil malo Resi in ji z robcem obrisal nos. Njegove roke so bile hrapave od mraza. Resijine kite so ga žgečkale po nosu, pod katerim so mu poganjali puhasti brki. Pod čepico je

imel le kratko strnišče. Kratki lasje, ki so mu pognali od poletja, so ga praskali. Mati je dečke spomladi vedno postrigla do golega, ni hotela uši v postelji in ni imela časa, da bi jih trebila iz kit deklet. Sita je bila njihovega joka, ko jim je natirala lasišče s petrolejem. Vsiljivi vonj je prežehl hišo, močnejši je bil celo od zaudarjajočega zelja, ki se je kisalo v sodih.

Sonce je sijalo skozi pisana cerkvena okna in ženske v črnini ovilo v nežne rumene in rdeče odtenke. V tistih kratkih dnevih je bil dragocen vsak sončni žarek. Georg je nepotrpežljivo čakal na zaključni blagoslov, mudilo se mu je domov k materi, ki je ta čas kuhala obed za družino. Georg je bil vedno lačen. Ponoči mu je pogosto krulilo v želodcu, toda shramba je bila trdno zapahnjena.

Na poti proti domu so najmlajši, ki so tekli naprej, pred hišo opazili neznane sani. Do vrha so bile naložene z orodjem in nahrbtniki. Čeprav jih je mučila radovednost, neznancem, ki so potovali mimo, niso zaupali. Le oče ni bil presenečen, temveč je moža, ki je stopil iz hiše, prijazno pozdravil. Otrokom se je zdelo, da celo preveč prijazno. Oče ni bil strog le do njih, tudi neznancev ni maral. Stari Josef je prišleke pozdravljale nezaupljivo, ponosno, ostro. Kdor se ni rodil in odraščal tu, največkrat ni bil nič vreden. Zoprni so mu bili ljudje, ki so preveč govorili, niso se mu zdeli resni, bogaboječi, ali pa jih je imel celo za domišljave lažnivce. Na človeka, ki je odraščal tu, zlit z zemljo, iz katere je s trdim delom izvabil vse potrebno za preživetje, besede niso naredile vtisa. Zanj sta štela telesna moč in ponižnost pred Gospodom. Živinski mešetarji in odkupovalci lesa so za njegovo kuhinjsko mizo veliko govorili, toda oče je le redko kdaj prodal kakšno glavo živine, več mu je priušal les. In ravno med prodajo lesa je spoznal tesarja, ki se je naslanjal na podboj poleg matere in jim mahal.

Skozi oči zgodovine:

Tok življenja v visokogorski dolini na skoraj tisoč dvesto metrih nadmorske višine so narekovali predvsem kruti naravni pogoji, za njimi pa še globoka vernost, vtisnjena preko rodov s šegami in navadami. Globoko zasidrano je bilo zaupanje v dva stebra moči: v Cerkev in njene zastopnike na zemlji ter cesarsko hišo. Njej in velikemu Avstro-Ogrskemu cesarstvu sta veljala neomajna zvestoba in pripadnost.

Vir: prim. Engelbert Obernosterer, 2010.

Na fronto za cesarja

Georg je bil vaju hoje, že kot otrok je moral premeriti velike razdalje. Zdaj pa se mu je zdelo, da je z nahrbtnikom skoraj zraščan. Pripravljaj ga je vedno znova, vsakič je na zanke na njem obesil orodje in se podal na naslednjo kmetijo. Očetu ni več zameril, da ga je brez opozorila poslal na vajensko popotovanje. Mater in malo Resi je dolgo pogrešal. Ko je zapuščal dom, je Resi bridko jokala in dobršen del poti tekla za njim ter Karlom Blecho. »Resi, pejd noter. Sej pride Gregi nazaj domu!« jo je karala mati. Georgov mojster Belcha je bil iz Češke, precej oddaljene dežele habsburške monarhije. Čeprav je govoril z močnim naglasom, sta se z Georgom v hipu ujela. Imel je rdečkaste lase in svetlo polt, ki jo je moral pri delu na strehah dobro zavarovati pred soncem. Vedno je popeval, žvižgal in se veliko smejal, samemu sebi ali skupaj z Georgom. Takšnega veselja ta iz doline ni poznal. Vaju je bil bridkosti in izmučenosti, zato se mu je Blechov doneči smeh sprva zdel srhljiv. Počasi in tipaje pa je razvil prefinjen, odrezav smisel za humor.

Georgova učna leta so bila zbirka dolgih delavnikov, v katerih si je na rame zadegal nešteto brun. Med oblanjem je vonjal les, tako kot doma v gozdu. To mu je pomagalo, da ni pozabil svojih korenin, četudi sta bila dom in visoka dolina ter z njima otroštvo daleč proč. Odrasel je v žilavega, krepkega moža. Brke je imel goste, ramena široka. Niso pa ga še zanimala dekleta, ki so ga na marsikateri kmetiji občudovala s tal, ko je na strehi vihtel kladivo. Kadar so možje pripovedovali kosmate zgodbe ali si ob likofu podajali žganje, se je držal v ozadju. Zaradi prirojenega odpora do greha in požrešnosti je obveljal za vajenca, ki je z malim zadovoljen, ne zahteva veliko in je vedno pripravljen poprijeti za delo. Pred spanjem je tiho molil, kjerkoli je že prenočil. Najsi je bilo to na skednju ali v tuji postelji. Moža sta pogosto spala pod milim nebom. Materino malo Sveto pismo je v nahrbtniku nosil od kmetije do kmetije kot talisman. Že oče ga je mojstru pohvalil češ, kako ubogljiv in kreposten je. Tako si je Georg služil vsakdanji kruh, ki ga je bilo drugod precej več kot doma.

Z leti ga je čedalje bolj zanimal svet za gorami in skalnatimi grebeni. Zato se je po uku še s toliko težjim srcem vrnil na kmetijo. Ni mu bilo namenjeno, da prevzame kmetijo, zato se tam ni več prijetno počutil. Sprejeli so ga prisrčno, a redkobesedno. Oče ga je poslušal, ko mu je pripovedoval o bogastvu kmetov zunaj doline in o svojem delu. Mati je v čast njegove vrnitve prižgala kadilo, mlajši bratje so ga objeli. Le mala Resi ga je čemerno in plaho opazovala s postelje nad ognjiščem. Ta čas, ko ga ni bilo, je zrasla v suhljato, prikupno šolarko. Georg se je preveč spremenil, da bi mu padla okrog vratu kot nekoč. Temna soba starejših fantov se je izpraznila, razen najstarejšega so vsi odšli zdoma. V svoji postelji je našel mir, a ne za dolgo, dober jedec je hitro spet lačen.

Takrat je spoznal, da je ujet. Brez službe se ne bo mogel poročiti in vzdrževati žene in otrok. Upravičeno ga je skrbelo, kajti tiste dni je bil marsikdo brez dela. Živež si lahko delijo, a ne v nedogled. Naslednja tri leta so bila težka, Georg je opravljal priložnostna tesarska dela in se pri bratu udinjal kot gozdni delavec.

Nekega poletnega dne v juliju 1914 so kmetje in posestniki po maši stali na vaškem trgu in kadili. Georg je prisluškoval razgreti razpravi. Vojna bo, glede tega so si bili enotni. V Sarajevu so napadli prestolonaslednika in njegovo soprogo. Kmalu se bo začelo in na fronto najprej vpokličejo mlade. Georg si je obrisal brke, v hlačnem žepu potipal za robcem in prepoznal priložnost, da gre proč, tokrat veliko dlje.

Novica ni navdušila le njega, tudi številni mladeniči iz okoliških krajev so se zbrali, da bi se prostovoljno javili v vojsko. Braniti so hoteli cesarja in monarhijo, čeprav si niso znali predstavljati, kako velika je. Nikjer še niso bili. Georg jo je spoznal vsaj del, ko je potoval po Južni Tirolski, toda Blechove pripovedi o njegovi daljni domovini Češki, kjer se črna prst razteza do obzorja, so zanj ostale nedosegljiva pravljica.

Georg se je na poti na nabor spomnil ur domoznanstva iz osnovne šole, pri katerih jim je učitelj pokazal portret cesarja in govoril o domovini. Povedal jim je, da je človek rojen zato, da to ljubi in spoštuje. Navduševal se je nad prekrasnim cesarstvom, v katerem se jim je bilo dano roditi. Govoril je o številnih narodih: o Ogrih in Bosancih, Hrvatih in Slovencih; omenil je Čehe in Lahe, ki jim vsem vladajo z Dunaja, kjer na prestolu sedi cesar. Že skoraj šestdeset let za svoje narode skrbi kot dober oče, jih oblači, brani in jim daje jesti. Škoda, da ima rojstni dan avgusta, sicer bi imeli otroci takrat prost dan. Če kdaj pride v Lesno dolino, bodo izobesili črno-rumene zastave in vsi skupaj zapeli Bog ohra-

ni – Bog obvarji. Pesem so velikokrat vadili in pri tem gledali pobeljeno steno, na kateri je poleg papeža visela podoba pri-ljubljenega cesarja.

Toda številni narodi že dolgo niso bili več zadovoljni, da so združeni pod milostljivim očetom. Kulturna, jezikovna in verska nasprotja ter težave znotraj narodnostno pisane države so bili preveliki. 28. julija 1914 je sledila vojna napo-ved, za katero je Georg izvedel med košnjo. Iz sosednje vasi je čez polja prisopihal fant, ki je visoko pred seboj mahal s časopisom. Oče ga je poklical k sebi, da mu je dal prepoteni časnik. Pridružil se jima je tudi Georg. ‚Mobilizacija‘ je pi-salo na naslovnici z velikimi črkami. Začela se je vojna, stare vrednote in zaveze so bile prelomljene. Začelo se je oborože-vanje. Nekaj časa je trajalo, preden so Georga zares vpokli-cali. Zimo je prebil v čakanju, pomlad, ki ji je sledila, je bila zanj prava preizkušnja potrpežljivosti.

Skozi oči zgodovine:

Od vseh današnjih avstrijskih dežel sta bili Koroška in Tirolska edini, ki sta neposredno mejili na vojno območje. Za koroško prebivalstvo je bila vojna več let na vsakem koraku vidna, pa tudi slišna. Ob ugodnem vetru se bučanja bitke ni slišalo samo s karnijskega bojišča in iz Kanal-ske doline, pač pa je v Celovec odmevalo celo iz Posočja. Ker so bile leta 1915 ob izbruhu vojne z Italijo vse razpoložljive čete že vpoklicane na druge bojne odseke, so sprva iz mlajših in starejših prostovoljcev sestavili tako imenovano zasilno enoto. Cilj je bil zadržati Italijane, dokler jim ne bi na pomoč prišli drugi oddelki. Na koroških frontnih odsekih se je to dobro obneslo, ponekod drugod pa je ostalo vojaško razmerje moči še dolgo negotovo. Sovražnik se je ugnezdil na sedlu, Avstrijci so se morali vkopati na pol poti po pobočju.

Vir: Der Kaiser schickt Soldaten aus. Intervju ORF, Wadl, 2014